

Vəfa Xudiyeva
ADU

MÜASİR TEXNOLOGİYALAR VƏ ÜNSİYYƏT, BU YOLLA İNGİLİS DİLİNİN İNKİŞAF ETDİRİLMƏSİ

Açar sözlər: ingilis dili, İKT, ünsiyyət, veb saytlar

Keywords: english language, ICT, communication, veb sites

Ключевые слова: английский язык, ИКТ, коммуникация, веб сайты

Müasir dövrümüzdə ingilis dili siyasi danışıqlar və biznes dilinə çevrilib. Əsas elmi və tibbi araşdırmalar da ingilis dilində aparılır. Beynəlxalq razılaşmalara əsasən təyyarələrdə işləyən bələdçilər ingilis dilini bilməlidirlər. Cənubi Amerika və Avropa məktəblərində ən çox tədris olunan dil ingilis dilidir. Filippində və Yaponiyada uşaqlar ingilis dilini ən kiçik yaşlarından öyrənməyə başlayırlar. İngilis dili Britaniya, Kanada, Birləşmiş Ştatlar, Avstraliya və Cənubi Afrika daxil olmaqla yetmiş beşdən çox ölkənin rəsmi dövlət dilidir. Müxtəlif dillərin danışıldığı ölkələrdə insanların bir-birləri ilə ünsiyyətini təmin etmək üçün çox vaxt ingilis dili rəsmi dövlət dili kimi çıxış edir. Hindistan buna misal ola bilər. İngilis dili 24 müxtəlif dilin, hər birində bir milyondan artıq insanın danışdığı bu ölkələrdə hamı üçün ümumi dildir. Artıq Azərbaycan da dünyaya inteqrasiya edən, inkişaf etməkdə olan, dünyanın bir çox ölkələri ilə müxtəlif sahələrdə, eləcə də təhsil sahəsində əlaqələr yaradan bir ölkədir. Ölkəmizdə bu sahələrdə bir çox islahatlar aparılır, dərslilər hazırlanır, dərslər planları təşkil olunur. Ölkəmizdə də tədris artıq kompyuterləşməyə başlayır. Buna görə də ölkəmizdə ingilis dilinin ünsiyyət dili kimi öyrənilməsi və öyrədilməsi təhsil sahəsində əsas prioritet məsələlərdəndir.

Kompyuterlə dil öyrənmə kompyuterlərin dil kursunun bir hissəsi kimi təsvir etmək üçün müəllimlər və tələbələr tərəfindən istifadə olunur. Koebki bildirmişdir ki, kompyuterlə dil öyrənmə dərslər proqramlarına uyğunlaşdırıla bilər [1, s.46].

Chapelle kompyuterlə dil öyrənmə proqramları üçün belə bir məntiq irəli sürür ki, tələbələr istiqamətləndirməyin ən əsas yollarından biri də kompyuterlə dil öyrənmə proqramlarını hazırlayıb, materialları tərtib etməkdir [2, s.41]. Dunkel bu fikirləri təsdiqləyərək bildirir ki, təlimatı daha effektiv izah etmək üçün metod vasitədən daha vacib faktordur.

Tələbələr indi kompyuterlərdə yalnız qrammatik tapşırıqlar etməkdənsə, ondan ünsiyyət vasitəsi kimi istifadə edərək dil bacarıqlarını inkişaf etdirməyi daha üstün tuturlar. Dil öyrənmədə kommunikasiyanın əsas vasitə olması hələ də bir çox mübahisələr doğurur. Healeyə istinad etsək deyə bilərik ki, əsas məsələ texnologiyayı texnologiya xatirinə, tapşırığı da tapşırıq xatirinə etmək demək deyil, əsas məsələ fikri kommunikativ məqsədə yönəldərək onu müxtəlif yollarla istifadə edə bilməkdir.

Koebke bildirir “Ünsiyyət əməkdaşlıq gətirir” və o, qeyd edir ki, kompyuter dil öyrənmədə virtual aləmlə reallığı birləşdirir və əməkdaşlıq quraraq öyrənməni mümkün edir [1, s.56]. Debski və Levy də bu fikirləri təsdiqləyərək bildirirlər ki, texnologiya müəllimlərə tələbənin bacarıq, düşüncə və motivasiyanın mərkəzində olduğu humanist pedaqogikanı yerinə yetirməkdə köməklik göstərir. Bu əsasən

dili real situasiyada məntiqi düşünərək və kommunikasiya quraraq öyrənməkdir. Bu vasitə təcrid olunmuş ifadələri əzbərləməklə öyrənilən ənənəvi kompyuterlə dil öyrənmədən radikal olaraq uzaqlaşma hesab olunurdu.

Kompyuterlə dil öyrənmə əsasən 3 aspektdə reallaşır; 1) Sinxronluq, 2) Davamlılıq, 3) Anonimlik (vikipediya).

1. Sinxronluğa real vaxtda ünsiyyət qurma bacarığı daxildir ki, burada tələbələr çat qruplarında iştirak edir və ya veb kamera, mikrofon və qulaqcıqlardan istifadə edərək videokonfranslarda iştirak edirlər.

2. Davamlılıq isə qarşılıqlı əlaqənin yaranmasının nə qədər müddətdə mövcud olduğunu bildirir. Məsələn proqram təminatında saxlanılmayan çat söhbətin sonunda yoxa çıxır, amma müzakirə daha uzun müddətli qalır.

3. Anonimlik adından da göründüyü kimi ünsiyyət quran şəxslərin kiber kosmosda yeni ad və ya rol götürməsi ilə öz kimliklərini gizlədib gizlətməməsini bildirir.

Kompyuterə əsaslanan ünsiyyət tələbələrin texnologiyadan istifadə edərək necə ünsiyyət qurmasını öyrənən bir dil öyrənmə sahəsidir. Bu vasitə ünsiyyət dilinin kommunikativ təbiətinə görə bütöv dil fəlsəfəsi ilə tamamilə uyğunlaşır. Müəllimlər indi tələbələr arasında ünsiyyət yaratmayan və kommunikasiya tələb etməyən ənənəvi fəaliyyətlərdənsə, ünsiyyətə əsaslanan, orijinal, məntiqi və mənalı kommunikasiya yaradan və motivasiya edici tələbə yönümlü kompyuter vasitəsilə fəaliyyətlər təşkil etsələr daha uğurlu olurlar. Çünki bildirir ki, elektron ünsiyyət həm yazılı, həm də şifahi təşkil olunan diskurslardan linqivistik cəhətdən fərqlənir və bu fərqlər pedoqoji üstünlük əldə etmək baxımından dərindən öyrənilə bilər [3, s.52]. Həqiqətdə tələbələr kompyuterlə dil öyrənmə zamanı çatlaşırlar və bu yolla onlar həm də yazırlar, demək ki, bu da yeni öyrənməni və dil sinifini qiymətləndirmənin yeni formalarını təqdim edir. Kompüterlə yaranan ünsiyyət hər kəs üçün sinifə yeni nəşə gətirmək imkanı verir və buna görə də kompyuterə əsaslanan kommunikativ fəaliyyətlər daha tələbə yönümlü ola bilər. Bu utancaq tələbələrə öz fikirlərini onlayn şəkildə çatdırmaq imkanı verir və qeyri-sinxron şəkildə istifadə edildikdə isə tələbələrin ünsiyyət qurmaq vaxtını artırır. Bu fikirlər Leavy tərəfindən belə ifadə olunur; Kompyuterə əsaslanan ünsiyyət güclü dil öyrənmə vasitəsi ola bilər. Bu tələbələrə ənənəvi zaman kəsiyində (qeyri-sinxron olduqda) və məhdudiyətlərdən kənarında qarşılıqlı ünsiyyət qurmağa imkan verir. Qeyri-sinxrona nisbətən sinxron ünsiyyət tələbələrə öz sürətlərini təyin etmək, dərk etmək üçün vaxt, öyrəndiklərini əks etdirmək və layihələr yaratmaq imkanı, öyrəndikləri faktları yoxlamaq, ikinci dil öyrənməyə təbii dil daşıyıcılarını analiz etmək və təqlid etmək imkanı verir.

Ioannou Georgioun da bildirir ki, kompyuterlərə əsaslanan ünsiyyət həmçinin orijinallığa da xidmət edir. O, qeyd edir ki, kompyuterlərə əsaslanan kommunikativ fəaliyyətlərdə istifadə olunan dil orijinaldır və ünsiyyətin özü də orijinaldır, Ioannou Georgioun həmçinin onu da bildirir ki, kompyuterlə təşkil olunan ünsiyyət tələbələrdə motivasiya yaradır və onlarda dil öyrənməyə müsbət münasibət olur. Bu tələbələrin həyata keçirdiyi əlavə fəaliyyət kimi yox, dil proqramının tərkib hissəsi kimi təşkil olunarsa xüsusilə daha çox effekt verir [4, s.200].

Kompyuterə əsaslanan ünsiyyət müəllimlərə tələbələrinin öyrənmə ehtiyacları ilə daha çox tanış olmağa kömək olur. Gardner (1993) bildirir ki, bütün fərdlər ünsiyyətin ən azı yeddi növünə malikdirlər və bu mədəni intellektual kompetensiyalar arasındakı qarşılıqlı əlaqə insanın cəmiyyətdəki xidmətini əhəmiyyətli dərəcə

cədə asanlaşdırır. Kompüterlə dil öyrənmə kompüterə əsaslanan təlimat və kompüterə əsaslanan ünsiyyət öyrənmənin sərhədlərini və metodlarını inkişaf etdirməyi öhdəsinə götürür. (Gardner 1993). Biz nümunə olaraq onu da deyə bilərik ki, linqivistik biliyi daha çox olan tələbələr onlayn mətnləri oxuyaraq öyrənə bilərlər, məntiq yürüdərək öyrənənlər isə interaktiv tapçırıqları həll edərək öyrənə bilərlər, vizual və auditor tələbələr də mətnlə multimediamın birləşdirilə bilən texnologiyasından istifadə edərək daha çox öyrənə bilərlər. Sosial tələbələr isə çat otaqlarında, onlayn forumlarda iştirak edərək kommunikativ qarşılıqlı əlaqədən faydalana bilərlər.

Müəllim tələbə modeli hər zaman və hamıya uyğun gələn əsas öyrənmə modelidir çünki texnologiya hərzaman mövcud olmayacaqdır. “Veb istifadəçilərini yalnız texnologiya birləşdirmir”. Və “Heç kimin fikrindən ikinci dil və ya xarici dil öyrənərkən müəllimlərdən imtina etmək keçmir”. Hər fəaliyyət və hər tələbə qrupu üçün düzgün vasitələri seçmək və təcrübədən keçirtmək lazımdır. Buell bu barədə hamıya uyğun gələn bir quruluş təqdim edir. “Tələbələrə biliyin qurulmasında, real kontekstlərdə, sosiallaşmaqda təcrübə etmək imkanı verin” [4 , s.217].

Ədəbiyyat

- 1.Keobke, K. Computers and collaboration: Adapting CALL materials to different learning styles, 1988.
- 2.Chapelle, C.A. English language learning and technology. Amsterdam: John Benjamins, 2003.
- 3.Chung, J. The results of assessing listening comprehension under three learning conditions and the application of computer-assisted classroom discussion, Elm Bank Publications, 1999.
- 4.Ioannou-Georgiou, S. Synchronous computer mediated communication. Chat and MOO: Where do we stand? In K. Cameron (Ed), CALL and the learning community. Elm Bank Publications, 1999.

Summary

New technologies and communication, improvement of English language in this way

This article deals with new technologies and communication and improvement of English language in this way. The main point is how students and teachers use new technologies appropriately to communicate with one-another.

Резюме

Развитие английского языка путем использования новых технологий и инноваций

В этой статье говорится о развитии английского языка путем использования новых технологий коммуникации. Основной задачей является определение того, как студенты и учителя используют новые технологии для коммуникации.

*Rəyçi: dos. Ə.Gül
ADU-nun Linqvodidaktika kafedrasının
07.12.2016-cı il tarixli iclasının
05 sayılı protokolundan çıxarış.*

Daxil olma tarixi: 10.04.2017